

MIȘCAREA FEMINISTĂ DIN ROMÂNIA ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Smaranda Bilț

Mișcarea de emancipare a femeii a început cu timiditate în secolul al XVIII-lea, odată cu răspândirea ideilor de libertate și egalitate iluministe. Astfel, numeroși scriitori francezi susțin schimbarea mentalităților privind femeia în societate, unii dintre ei cerând chiar participarea femeilor la viața politică¹. Dar o schimbare reală începe pentru femei în secolul al XIX-lea, când muncind alături de bărbați, tot așa de bine ca și ei și fiind supuse la aceleași sarcini, ele cer să li se recunoască prin legi drepturi egale cu ale bărbaților². În ceea ce privește țara noastră, apariția capitalismului în țările române avea să determine anumite schimbări corespunzătoare în întreaga suprastructură socială, inclusiv în domeniul relațiilor familiale. Astfel, în constituția Moldovei de la 1822, se pomenea, pentru prima dată de egalitate în fața legilor “fără deosebire de obraji, de asemenea și în privința libertății individuale și a muncii”³. Mult mai târziu, pe la 1866 se punea în discuție, chestiunea dreptului de vot pentru femei, când Ion Heliade Rădulescu explica în Parlament că, în principiu era de acord ca femeilor să li se dea dreptul de vot, dar că în momentele acelea era inoportun acel lucru. Tot inoportun avea să fie și cu prilejul modificării Constituției din 1884, când o propunere semnată de 17 deputați printre care: C. A. Rosetti, C. Nacu, I. Sturdza și alții, a fost respinsă în ședința Camerei din 16 mai 1884, “Nu putem da dreptul de vot femeilor, adică să le egalăm politicește cu bărbații, când noi nu am egalat până acum nici pe bărbați împreună. Nu avem egalitatea dreptului de vot”⁴ spunea Lascăr Catargiu în discursul de respingere.

Între timp numeroase societăți feministe cu activități filantropice și cultural educative, inclusiv asociațiile patronate de membrii familiei regale, cu scopul de îndrumare profesională pot fi considerate ca mergând pe drumul emancipării femeii în România.

Rolul societăților și fundațiilor private a fost deosebit de important, iar rezultatele cu totul remarcabile și datorită implicării unor personalități politice și culturale. Dar, într-o astfel de operă care cere abnegație, devotament și nu în ultimul rând spirit de sacrificiu, s-au remarcat îndeosebi, doamnele din înalta societate, intelectuale cunoscute, ajutate pretutindeni de colaboratoare devotate.

---

¹ Mathilde Niel – *Drama eliberării femeii*, București, p. 41.

² Calypso Corneliu Botez – *Problema feminismului. O sistematizare a elementelor lui*. Extras din

“Arhiva pentru știință și reformă socială”, an II, vol. I, București, 1920, p. 32.

³ Calypso Corneliu Botez – *Problema drepturilor femeii române*, București, 1919, p. 3.

⁴ Vasile Lascăr – *Discursuri politice*, 1-2, București, 1911, p. 182.

Rolul și eficiența activității acestora aveau să iasă în evidență, în timpul primului război mondial când două treimi din România împreună cu capitala ei aveau să suporte un regim de ocupație militară foarte sever. Anii 1916-1918 au fost însă percepuți în modul cel mai profund de societatea noastră. Încă de la început komandatura germană a impus populației obligații referitoare la aprovizionarea trupelor și rechiziționarea caselor, automobilelor, alimentelor etc. În scurt timp mizeria și sărăcia ajunseseră la maximum. Cele mai multe femei care au rămas în București au lucrat în spitale și s-au ocupat cu opere de binefacere. Astfel, Sabina Cantacuzino împreună cu doamnele care patronau Societatea Regina Elisabeta, cu prietenele și surorile sale va organiza un spital de răniți în Azilul de Bătrâni. De asemenea, princesesa Alexandrina Cantacuzino, fondatoarea Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, a condus cu pricepere cel mai mare spital din București și a organizat în timpul ocupației ajutorarea prizonierilor români. După o vizită la Lagărul de prizonieri St. Freres aceasta este arestată în 22 decembrie 1916⁵. Deși nu a stat decât o zi în arest, princesesa le-a făcut germanilor tot felul de scene. De exemplu, ne povestește Sabina Cantacuzino, doamna arestată "ghemuisse o minge mare de hârtie legată cu o sfoară, a aruncat-o în coridor, când servitoarea a venit seara, dar a ținut capătul sfoarei pe sub ușă și toată noaptea a tras-o ca să facă zgomot și să exaspereze santinela; aceștia crezând-o nebuna"⁶. Când i s-a adus mâncarea pe o tavă murdară, a răsturnat-o făcând scandal și nu s-a lăsat până nu i s-a adus prânzul pe o tavă de argint cu vasele ei. Dar dacă Alexandrina Cantacuzino era liberă după o zi, nu același lucru s-a întâmplat cu ostaticii luați de ocupații germani în schimbul supușilor Puterilor Centrale deportați la Iași. O experiență tristă aveau să trăiască cei arestați precum: dr. C. Cantacuzino, I. Pillat, cumnații Brătienilor, Duca, prof. C. Rădulescu-Motru, Mina Minovici, dr. Obreja, arh. I. Berindei, avocatul Cancicov și mulți alții. Sabina Cantacuzino, sora lui I. I. C. Brătianu și Lia Brătianu, soția lui Vintilă Brătianu vor obține prin intervenția lui Tzigara-Samurcaș care era prefectul Poliției să nu fie deportate la Mănăstirea Tismana. Cele două doamne au fost însă "izolate" la Mănăstirea Pasărea⁷. Condițiile impuse de regimul de ocupație au adus în mai puțin de o jumătate de an disperare în rândul femeilor bucureștene care formau atunci majoritatea populației din capitală. Erau femeile mobilizațiilor. Nemaiputând suporta, în februarie 1917 acestea au ieșit în stradă manifestând. Au fost însă repede împrăștiate. În scurtă vreme însă are loc o altă manifestație, a sindicaliştilor împreună cu femeile mobilizațiilor, ocazie cu care s-a cerut și pace. De remarcat însă că în fruntea femeilor era chiar Zoe Lupu Costache, soția ministrului de interne al guvernului instalat de armatele străine la București și alte doamne, soții de funcționari și înalți demnitari. Cu această ocazie femeile au aruncat cu pietre în geamurile Ministerului

⁵ Vasile Th. Cancicov – *Impresii și păreri personale din timpul războiului României*, București, vol. I, 1921, p. 279.

⁶ Sabina Cantacuzino – *Din viața familiei I. C. Brătianu 1914-1918*, București, 1937, p. 61.

⁷ Al. Tzigara-Samurcaș – *Memorii*, vol. 2, București, 1999, p. 166.

de Interne și ale Casei Șuțu unde era instalat guvernatorul german din București. În cele din urmă autoritățile de ocupație au fost nevoite să acorde familiilor de concentrați un ajutor lunar în bani și mai multe alimente⁸. Ostilitate dărză au dovedit și soțiile unor personalități marcante românești. Soția generalului Anton Berindei este chiar arestată pentru tonul dușmănos cu care îi acuză pe germani de furturi și pentru sprijinul ofițerilor români evadați din lagărele germane⁹. Doamnele Lia Brătianu și Zoe Râmniceanu au refuzat să lase pe comandantul militar german să viziteze Spitalul de la Școala Centrală drept pentru care li s-a interzis de către autorități intrarea lor în spital¹⁰. Sunt doar câteva exemple de atitudine antigermană. O activitate substanțială au purtat-o femeile în perioada ocupației la adunarea de obiecte de îmbrăcăminte și alimente pentru aprovizionarea armatei române. Astfel, au fost: Alexandrina Fălcoianu, Elena Sturdza, Ana Săvescu și altele¹¹. Multe femei au activat în cadrul organizației de Cruce Roșie care va organiza printre altele și cantine pentru săraci. În ajutorarea nevoiașilor și a copiilor ai căror tați se aflau pe front, un rol important l-a avut Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, înființată încă din 1910 la București de către: Alexandrina Cantacuzino, Elena Glogoveanu, Elena Odobescu, Ana Florescu, Eliza Mavrocordat, Zoe Romniceanu și altele. Ele au înființat spitale, infirmerii și cantine¹². Un alt nume cunoscut în această perioadă este cel al Clotildei Averescu, soția generalului Averescu. Ea inițiasse organizarea "Societății pentru ocrotirea tinerelor fete" în 1908, Societate recunoscută ca persoană juridică prin legea promulgată la 1 martie 1916. În vremea războiului societatea a fost transformată într-o mică unitate sanitară având nr. 360. A funcționat în București doar în perioada 1-13 noiembrie 1916, după care a luat calea refugiului. Plecând la Tecuci, apoi la Roma s-a transformat în spital pentru îngrijirea bolnavilor de tifos exantematic. De asemenea, a înființat și o cantină pentru 300 de copii și a distribuit medicamente gratuite pentru populația săracă. Tot din inițiativa Clotildei Averescu s-a înființat și un orfelinat pentru orfanii de război, la 1 noiembrie 1917, care a adăpostit copiii din Bacău și Putna¹³. De asemenea, împreună cu Lucia Bogdan, Elisabeta Sutz, General Alexiu și alții organizează un sanatoriu pentru răniți în satul Doamna lângă Piatra Neamț, sanatoriul cunoscut sub denumirea „În Carpați”¹⁴. De numele ei este legată și organizarea Coloniilor de Copii din Bacău, Piatra Neamț, Craiova. Implicată concret în acel infern al războiului, însuși prima

⁸ Augustin Deac, Ioan Toacă – *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor 1916 – 1918*, București, 1978, pp. 106-107.

⁹ Augustin Deac, Ion Toacă, *op. cit.*, pp. 166-167.

¹⁰ Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. III, 1917-1918, p. 204.

¹¹ Alexandrina Fălcoianu – *Din zile grele. Un examen de conștiință și un răspuns*, București, 1937, pp. 18-19.

¹² Augustin Deac, Ioan Toacă, *op. cit.*, p. 169.

¹³ Dorina Tomescu, Chira Jurchă – *Societatea Clotilda Mareșal Averescu pentru ocrotirea tinerelor fete*, Vaslui, 1998, p. 273.

¹⁴ *Ibidem*.

Doamnă a țării, Regina Maria, îmbrăcată veșnic în infirmieră ajuta oriunde putea. “Mama răniților” cum i se spunea, colinda în fiecare zi spitalele și nu de puține ori s-a gândit că țara va rămâne fără oaste căci, uneori câmpii întregi erau prefăcute în cimitire. În același timp, primul război mondial cu prefacerile sale a trezit din adâncuri nevoia unei vieți noi. Românele adunate în capitala Moldovei, în vara anului 1917 aveau tot dreptul să înainteze Parlamentului un memoriu semnat de 200 femei printre care: Maria Moruzi, Cella Delavrancea, Calypso Botez prin care cereau drepturi civile și politice. Sprijinite de personalități ca: Grigore Trancu-Iași, N. Lupu, G. Diamandi, N. Iorga, în dezbaterile parlamentare din mai-iunie 1917, problema nu era rezolvată însă¹⁵. Totuși, în luna iunie a anului 1918, la Iași, mai multe intelectuale democratice, printre care Eleonora Stratulescu, Maria Mișu-Pop, Sanda Ghica, Calypso Botez, Margareta Ghelmegeanu pun bazele “Asociației pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române”¹⁶. În curând Asociația și-a deschis secții noi în aproape toată țara și după Unire chiar la Cernăuți și Chișinău. Din ce în ce mai mult conferințele Asociației atrag atenția lumii bărbaților. Personalități marcante ca: N. Iorga, V. Goldiș, I. G. Duca, D. Negulescu se declarau tot mai răspicat alături de lupta feministă. Chiar și Regina Maria, în audiența pe care a acordat-o la 18 iulie 1919, delegatelor Asociației a declarat, de asemenea, că este părtașă a dreptului de vot pentru femei și a îmbrățișat cu căldură mișcarea femeilor din România pentru emancipare¹⁷. Primele succese apar chiar din 1919. Astfel, prin decretul-lege din 4 mai 1919, se acorda femeilor dreptul de a participa la Comisiunile interimare. Tot în același an, Tribunalul Ilfov numea prima femeie expertă, iar serviciul C.F.R. anunța admiterea femeilor în unele funcții. La rândul său Ministerul Muncii permitea femeilor să facă parte din consiliul Superior al Muncii. Erau primele succese după Marea Unire pentru că drepturile civile și politice pentru femei promise la Alba-Iulia fuseseră lăsate pe seama Constituantei ce urma să vină. Femeile participaseră la război conștiente de înfăptuirea idealului național. De altfel, nu este întâmplător că prima iscălitură pusă pe actul Unirii Basarabiei cu România a fost al unei femei Dr. Alistar, deputat în Sfatul Țării¹⁸. Mai târziu, pentru lărgirea câmpului de propagandă feministă, în 1921 se va constitui Consiliul Național al Femeilor Române, la București, condus de Principesa Alexandrina Cantacuzino și Calypso Botez¹⁹. Și totuși se considera în continuare că nu este oportună acordarea drepturilor politice femeii. În acest context trebuie să amintim faptul că mai peste tot în lume ori de câte ori se vorbea de emanciparea femeii nimic nu trezea mai mare spaimă la bărbați și într-o oarecare măsură și la femei, decât ideea că se va pierde acel liant al speciei și anume feminitatea. Mișcarea de emancipare a femeilor din România nu a fost tot

¹⁵ Paraschiva Căndea- *Mișcarea pentru emanciparea femeii în România 1848-1948*, București, p. 97.

¹⁶ Calypso Corneliu Botez – *op. cit.*, p. 9.

¹⁷ *Ibidem*, p. 57.

¹⁸ Calypso Corneliu Botez – *op. cit.*, pp. 58-59.

¹⁹ Parschiva Căndea, *op.cit.*, p. 119.

atât de puternică precum cea americană sau cea din Europa occidentală deși după război aveam reprezentante în Consiliul pentru Societatea Națiunilor și dețineau conducerea Micii Înțelegeri Feminine²⁰ (România, Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Bulgaria și Grecia) prin Alexandrina Cantacuzino. Important este că societățile feministe filantropice sau cultural-educative încep să se deosebească de alte societăți care declarau egalizarea drepturilor celor două sexe și se constituiau cu scopul special al emancipării femeii. Pe plan mondial, în unele țări femeile vor avea succes totuși în Finlanda, Norvegia, Danemarca, Suedia, Canada și Australia – de exemplu în Anglia s-o obținut dreptul de sufragiu restrâns în 1918 ca recompensă pentru serviciile aduse în timpul războiului, iar în Franța, țara în care s-a născut mișcarea feministă se va acorda drept de vot femeilor în 1945.

LE MOUVEMENT FEMINISTE PENDANT LA PREMIERE GUERRE MONDIALE EN ROUMANIE

- Résumé -

Au XVIIIème siècle, une fois avec la diffusion des idées de liberté et égalité répandues parmi les philosophes des lumières a commencé aussi le mouvement d'émancipation des femmes auquel on a accordé plus d'attention, en commençant avec la deuxième décennie du vingtième siècle. Comme partout et en Roumanie, les femmes commencent à militer pour leurs égalités devant les lois.

Dans ce contexte, on doit mentionner l'activité déployer par Sabina Cantacuzino, Alexandrina Cantacuzino (la fondatrice de la Société Orthodoxe Nationale des Femmes Roumaines), Zoe Lupu Costache, Lia Brătianu, Calypso Botez etc.

C'est à retenir le fait que les sociétés féministes philanthropiques ou culturel-éducatives commencent à se distinguer d'autres sociétés qui déclaraient l'égalisation des droits pour les deux sexes et qui se constituaient avec la lutte spéciale l'émancipation de la femme.

---

²⁰ *Idem*, p. 127.

